

ALTINCI KİTAPÇIK

KENTSEL DÜNYA MİRAS ALANLARINDA 'ÜSTÜN EVRENSEL DEĞER'İ YENİDEN DÜŞÜNMEK

Bu kitapçık kimler için hazırlandı?

- Kültürel miras ve kentsel dönüşüm konusunda çalışan uzmanlar
- Belediyelerin ilgili müdürlükleri
- Kültürel miras, tarihi çevre ve kentsel dönüşüm gibi alanlarda çalışan sivil toplum örgütleri
- Sivil toplum paydaşları (mahalle sakinleri ve dernekleri, yerel halk
- İlgili bakanlıklarda çalışan yetkililer

(Kapak görüntüsü)

İstanbul Kara Surları dibinde yüzyıllardır bostancılık yapılmaktadır.

(Bir önceki sayfada yer alan görüntü)

Antika dükkanı sahibi katılımcılar

Bu kitapçık, aşağıdaki konularda yenilikçi yöntemler geliştirmeniz için hazırlanan altı kitapçıktan altıncısıdır:

- Geçmişe günümüzde değer atfetmek
- Mahalle sakinleriyle birlikte çalışarak kültürel miras çalışmalarına katılımlarını sağlamak
- Kültürel mirasın farklı anlamlarını, mekânların ve geçmişlerinin farklı anlatılarını tanımak
- Kültürel mirası yerel ve yerel olmayan hedef kitlelere sunmak
- Sosyal bütünlüğü güçlendirmek ve kültür turizmi geliştirmek

Bu neden önemli?

Potansiyel bir Dünya Mirası Alanı için Üstün Evrensel Değer Beyanı (ÜEDB) hazırlamak adaylığın asli bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle, beyan sözü konusu alanın Dünya Mirası Listesi'ne (DML) neden girmesi gerektiği konusunda Dünya Miras Komitesi'ni güçlü bir biçimde ikna etmelidir. Buna ek olarak, kültürel miras kavramının son yıllarda genişleyerek somut olmayan yanlarını ve yerel toplulukların kendi miraslarıyla ilgili anlatılarını daha fazla vurgulamasıyla Üstün Evrensel Değer (ÜED) kavramının yeniden düşünülmesi, ve belli alanlar için ÜEDB'nin yeniden değerlendirilmesi gereksinimi doğmuştur.

Bu kitapçık, okuru potansiyel bir Dünya Miras Alanı (DMA)'nın adaylığı için başarılı ve - en önemlisi - katılımcı bir Üstün Evrensel Değer Beyanı (ÜEDB) hazırlığı sürecine yönlendirecektir. Ayrıca, 'İstanbul'un Dünya Miras Alanlarını Çoklu Perspektiften Yorumlamak – Kara Surları Örneği' projemizin bulgularına dayanarak ÜED kavramını irdeleyecektir. Bu konular hakkında daha detaylı bilgilenmek amacıyla, aynı zamanda, Dünya Mirası Sözleşmesi, 'UNESCO Operational Guidelines' gibi UNESCO ve danışma organları tarafından yayınlanmış, bu sayfadaki kutuda yer alan kaynaklara da başvurabilirsiniz.

İstanbul Kara Surları Dünya Miras Alanı'yla ilgili yürüttüğümüz çalışmalarımız ile ayrıca bu alan için geçmişte yazılmış ÜEDB'nin yeni sosyal tarih katmanlarını da kapsamı için nasıl yeniden düşünülebileceğini göstermekteyiz. Bu, daha çoğulcu, kapsayıcı ve sıradan insanlara ait hikayeleri sunmak üzere farklı bakış açılarına da yer vererek bir alandaki farklı 'yaşamlar'a ilişkin anlayışımızı zenginleştirir, kültürel mirasa verdiğimiz değeri önemli ölçüde değiştirebilir. En nihayetinde bu, alanları nasıl yönettiğimiz, yorumladığımız ve halka nasıl sunduğumuz konusunda olumlu değişikliklere götürebilir, ayrıca kültürel mirasla daha fazla övünç duyulmasını ve bu tür çalışmalara daha yoğun bir katılımı teşvik edebilir.

UNESCO World Heritage Convention (1972). <http://whc.unesco.org/en/conventiontext/>

UNESCO (2017). Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention (WHC.17/01 12 July 2017) <http://whc.unesco.org/en/guidelines/>

Dünya Mirası Sözleşmesi

"Anıtlar, peyzajlar ve diğer miras öğeleri, bütün kültürlerin ortak meselesi olan evrensel nitelikteki sorunlara olağanüstü çözümler getirdikleri ölçüde üstün evrensel değer koşulunu yerine getirirler. Dolayısıyla, ögenin kendisi, kendi içinde barındırdığı değerden ötürü değil, insanlığa örnek teşkil eden özelliklerden ötürü değerlidir."

Kaynak: von Droste, B., Rössler, M., & Titchen, S (eds) (1998). Linking Nature and Culture: Report of the Global Strategy Natural and Cultural Heritage Expert Meeting, 25 to 29 March 1998, Amsterdam, The Netherlands. The Hague: OCenW.

Dünyadaki tüm ulus devletler, pek çok somut ve somut olmayan kültürel ve doğal mirasa ev sahipliği yapar. Bununla birlikte, bu miras öğelerinin çok küçük bir oranı evrensel öneme sahip olacak kadar olağanüstü ve yeri doldurulamaz özelliklere sahiptir. Bu nedenle UNESCO kültürel ve doğal mirasın bozulma veya tahribat nedeniyle kaybının tüm insanlık için bir tür miras fakirleşmesine yol açabileceğini düşünmektedir. Bu tür olağanüstü özelliklere sahip miras varlıkları ÜED olarak değerlendirilmelidir, ve yakınlarındaki kentsel dönüşüm, kirlilik, yetersiz ziyaretçi yönetimi, çatışma kaynaklı tahribat ve iklim değişikliğinin etkileri gibi çeşitli tehditlere karşı özel korumaya alınmalı ve uygun biçimde yönetilmelidir.

Evrensel öneme sahip kültürel ve doğal mirasın doğru tanımlanmasını, korunmasını, yönetilmesini ve sunulmasını sağlamak için 'Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme' (DMS), 16 Kasım 1972 tarihinde düzenlenen UNESCO Genel Konferansı sırasında kabul edilmiştir. Sözleşmenin uygulama aracı olan Dünya Miras Listesi, taraf devletlerin ÜED sahibi miras alanlarını belirlemelerine ve Dünya Mirası olarak listelenmelerine olanak sağlar.

Sözleşme, dünyadaki tek küresel koruma mekanizmasıdır, ve taraf devletler sözleşmeyi imzalayarak kültürel ve doğal öneme sahip evrensel alanların günümüz ve gelecek nesiller için doğru şekilde korunmasını ve uluslararası koruma camiasının bir parçası olmayı taahhüt ederler. Ekim 2018 itibarıyla toplam 167 ülkede 1.092 varlık Dünya Mirası olarak listelenmiştir. Bunların 845'i kültürel, 209'u doğal ve 38'i karma (kültürel ve doğal) alanlardır.

Dünya Mirası'nın Belirlenmesinden Tesciline

Potansiyel bir alanın tanımlanmasından Dünya Mirası olarak tescillenmesine kadar olan süreç birkaç yıl sürebilir. Taraf devletler, uygun gördükleri alanların Dünya Mirası sayılması için ilk etapta 'Geçici Liste'ye aday gösterebilirler. Bu nedenle DMS, taraf devletleri bir 'Geçici Liste' oluşturmaya teşvik eder. Bu liste, ileri tarihlerde Dünya Mirası olarak aday gösterilecek, ÜED'e sahip oldukları düşünülen tüm alanları içermelidir. Bir alanın Geçici Liste'ye dâhil edilme başvurusu, ÜED'e sahip olduğunu kanıtlayacak tüm özelliklerini, ve uygun koruma ve yönetim stratejilerini içermelidir. Alanlar, koruma ve yönetim anlamında ne kadar hazır olduklarına, yani devreye sokacak bir yönetim planı bulunmasına bağlı olarak Dünya Mirası olmaya aday gösterilirler.

DMS taraf devletleri, alan yönetimi, yerel ve bölgesel yönetimler, yerel topluluklar, sivil toplum kuruluşları (STK'lar), üniversiteler, diğer ilgili taraflar ve alanların tanımlanması ve aday gösterilmesinden Dünya Mirası Alanlarının korunması ve yönetimine kadarki sürecin her aşamasındaki ortaklar gibi geniş bir yelpazede paydaşın katılımının sağlanmasını teşvik eder. Geniş katılım, miras alanının belirlenmesi ve aday gösterilmesi sırasında tüm miras değerlerinin dikkate alınmasını, ayrıca koruma ve yönetim sırasında daha duyarlı ve 'aşağıdan yukarıya' bir yönetim uygulanmasını sağlar.

DMS'nun üç Danışma Organı olan Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), Kültür Varlığını Koruma ve Restorasyon İçin Uluslararası Araştırma Merkezi (ICCROM) ve Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN), kültürel ve doğal alanları ÜED, özgünlük ve bütünlük açılarından değerlendirmektedir. Sözleşme'nin taraf devletlerinden yirmi birinin temsilcilerinden oluşan Dünya Miras Komitesi, alanların Dünya Mirası Listesi'ne girmelerine ilişkin nihai kararları yıllık toplantılarda alır.

Dünya Mirasını Tanımlamak

DML daha ziyade somut 'özellikler' ile ilgili olduğundan, 'kültürel miras' aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

- Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından Üstün Evrensel Değerdeki mimari eserler, anıtsal heykel ve resim alanındaki çalışmalar, arkeolojik nitelikte elemanlar veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri
- Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat bilim açısından Üstün Evrensel Değere sahip müstakil veya birleşik yapı toplulukları
- Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan Üstün Evrensel Değeri olan insan ürünü eserler veya insan ve doğanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar.

DML'ne göre aşağıdakiler 'doğal mirası' oluşturur:

- Estetik veya bilimsel açıdan Üstün Evrensel Değeri olan, fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür oluşum topluluklarından oluşan doğal anıtlar
- Bilim ve koruma açısından Üstün Evrensel Değeri olan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve tükenme tehdidi altındaki hayvan ve bitki türlerinin yaşam alanlarını oluşturan kesin sınırlarla belirlenmiş alanlar
- Bilim, koruma veya doğal güzellik açısından Üstün Evrensel Değeri olan doğal alanlar veya kesinlikle belirlenmiş doğal alanlar

'Karma site' alanları, yukarıda belirtilen hem kültürel hem de doğal miras tanımlarının bir kısmını veya tamamını karşılar. DMS bu tanımlara ek olarak 'kültürel peyzaj', 'tarihi kent ve merkezleri', 'kültürel miras kanalları' ve 'kültürel miras rotaları' gibi başka kategoriler de belirlemiş ve tanımlamıştır. Bunların arasında 'kültürel peyzaj' üzerinde daha fazla durmak istiyoruz, çünkü bu kavram, bize saha çalışmamızı yürüttüğümüz İstanbul Kara Surları gibi kentsel alanları ve bunları çevreleyen çok katmanlı kültürel mirası tanımlamamıza yardımcı olabilir.

Kültürel peyzajlar DMS tarafından, 'doğanın ve insanın birleşik eserlerini temsil eden kültürel özellikler' şeklinde tanımlanır. Bu alanlar çoğu zaman, yerleşik oldukları doğal çevrenin özelliklerini, kısıtlamalarını ve doğaya özgü bir manevi ilişkiyi dikkate alarak sürdürülebilir arazi kullanımının belli tekniklerini yansıtır. Kültürel peyzaj kavramı, miras değerlerinin oluşumundaki somut ve somut olmayan özelliklerin etkileşimini sahiplenerek, mirasın değerlendirilmesine daha kapsamlı bir yaklaşım sağlar.

Kilit kavramlar

Üstün Evrensel Değer (ÜED)

Bir miras değerinin DML'ne tescili için sahip olduğu ÜED'in ne olduğunu kanıtlaması gerekir. Dolayısıyla taraf devletlerin DML'ne aday göstermek istedikleri alanlar için bir ÜEDB taslağı hazırlamaları gerekmektedir. DMS tarafından yapılan ÜED tanımı şöyledir: "Ulusal sınırları aşacak ve tüm insanlığın şimdiki ve gelecekteki nesilleri için ortak önemde olacak kadar istisnai kültürel ve/veya doğal önem." Bu nedenle, bu mirasın kalıcı olarak korunması, bütün olarak uluslararası toplum nezdinde en yüksek derecede öneme sahiptir. Bundan dolayı, her aday sitenin ÜEDB, etkili korunma ve yönetim için kilit referans görevi görür.

Dünya Mirası Kriterleri

Dünya Mirası listesine tescil için Uygulama Rehberi'nde tanımlanmış on kriter mevcuttur. Kriterlerden (i) ile (vi) arasındakiler kültürel özelliklerle ilgilidir ve dolayısıyla ICOMOS tarafından değerlendirilir; geriye kalan (vii) ile (x) arasındaki kriterler doğal özelliklerle ilgilidir ve IUCN tarafından değerlendirilir. Birçok özellik sadece bazı doğal veya kültürel kriterleri karşılayabilirken, karma özellikler hem bazı doğal kriterleri hem de bazı kültürel kriterleri karşılayacaktır. Aday gösterilen karışık özellikler, hem IUCN hem de ICOMOS tarafından değerlendirilir. Bir miras varlığı aşağıda listelenmiş kriterlerden en az birini karşılıyorsa ÜED'e sahip olduğu kabul edilir:

- (i). İnsanın yaratıcı dehasının üst düzeyde bir temsilcisi olması
- (ii). Dünyanın bir kültür bölgesinde veya bir dönemde mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, kent planlama veya peyzaj tasarımı alanlarında önemli gelişmelere ilişkin insani değer alışverişlerine tanıklık etmesi
- (iii). Yaşayan veya yok olan bir kültür geleneğinin veya uygarlığın istisnai, ender rastlanan bir temsilcisi olması
- (iv). İnsanlık tarihinin önemli bir aşamasını veya aşamalarını gösteren bir yapı tipinin, mimari veya teknolojik bütünün veya peyzajın istisnai bir örneği olması
- (v). Özellikle geri dönülmez bir değişimin etkisi altında hassaslaşmış olan çevre ile insan etkileşiminin veya bir kültürün/kültürlerin temsilcisi olan, geleneksel insan yerleşimi, arazi kullanımı veya deniz kullanımının istisnai bir örneği olması
- (vi). İstisnai evrensel önem taşıyan sanatsal veya edebi eserler, inançlar, fıkırlar, yaşayan gelenekler ve olaylarla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olması (Komite bu kriterin tercihen diğer kriterler ile birlikte kullanılması gerektiğini kabul etmektedir.)
- (vii). Üstün doğal görüngelere veya eşsiz doğal güzelliklere ve estetik öneme sahip alanları içermesi,
- (viii). Yaşamın kaydı, yer şekillerinin oluşumunda devam eden önemli jeolojik süreçler veya önemli jeomorfik veya fizyografik özellikler dahil dünya tarihinin önemli aşamalarını temsil eden istisnai örnekler olması

- (ix). Kara, tatlı su, kıyı ve deniz ekosistemleri ve hayvan ve bitki topluluklarının evrim ve gelişiminde devam eden önemli ekolojik ve biyolojik süreçleri sunan istisnai örnekler olması
- (x). Bilim veya koruma açısından istisnai evrensel değere sahip tehlike altındaki türleri içeren yerler de dahil, biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için en önemli ve dikkat çeken doğal habitatları içermesi

Toplam on kritere ek olarak, doğal ve kültürel alanlar ayrıca özgünlük ve/veya bütünlük koşullarını karşılamak ve ÜED'lerini kaybetmemek için yeterli bir koruma ve yönetim sistemine sahip olmak zorundadırlar.

Özgünlük

DMS, alanların özgün kabul edilmesi için kültürel değerlerinin aşağıda listelenmiş çeşitli özellikler aracılığıyla doğru ve güvenilir şekilde ifade edilmesini zorunlu tutar. Bir siteyle ilişkili özniteliklerin tanımlanması, ÜEDB oluşturma bir diğer önemli yönüdür. Öznitelikler somut veya soyut olabilir ve ÜEDB ile kriterlerin gerekçelendirmelerinin doğrudan sonucu olmalıdır. Bunlar, özgünlüğü ve bütünlüğü anlamak için belirlenmeli ve koruma, yaşatma ve yönetimin odak noktası olmalıdır.

- biçim ve tasarım
- malzeme ve içerik
- kullanım ve işlev
- gelenekler, teknikler ve yönetim sistemleri
- konum ve ortam
- dil ve başka somut olmayan kültürel miras öğeleri
- ruh ve duygu
- başka içsel ve dışsal etkenler

Bütünlük

Bütünlük, doğal ve/veya kültürel mirasın ve özniteliklerinin tamlığının ve eksiksizliğinin bir ölçüsüdür. Dolayısıyla bütünlük koşullarını incelemeyi ve alanın aşağıdakileri ne derecede kapsadığının değerlendirilmesini gerektirir:

1. Alanın ÜED'ini ifade etmek için gerekli tüm unsurları içermesi;
2. Alanın, varlığın önemini taşıyan özelliklerin ve süreçlerin eksiksiz temsilini sağlamak için yeterli büyüklükte olması;
3. Alanın gelişme ve/veya ihmalin olumsuz etkilerden muzdarip oluşu.

Bu kitapçıkta tartışılan kavramlar ve tanımlar bugüne kadar eleştirilmiş, ara ara gözden geçirilmiş ve yeniden hazırlanmıştır. Örneğin, 'evrenselcilik', 'bütünlük' ve 'özgünlük' kavramları araştırılmış ve enine boyuna tartışılmıştır (örneğin, Jukka Jokilehto tarafından) ve UNESCO'nun faaliyet tarihçesi ve felsefesi kültürel mirasla ilgili literatürde incelenmiştir (örneğin, Meskell 2018). Bu kitapçığın okurları dâhil tüm miras aktörlerinin burada tartışılan kavramlar ve tanımlar hakkında eleştirel düşüncelerinde, ve zaman bulunursa, ilave kaynakları okumalarında yarar vardır. Bununla birlikte, UNESCO'nun kültürel ve doğal mirasın korunmasına dair süreçleri, kavramları ve yaklaşımları, miras yönetimi alanında küresel düzeyde hakimiyetini sürdürmektedir.

Jukka Jokilehto'nun ilgili makalesi şudur: Jokilehto, J. (2006). Considerations on authenticity and integrity in world heritage context. City & Time 2 (1): 1. <http://www.ct.ceci-br.org>

Lynn Meskell'in 2018'de çıkan A Future in Ruins: UNESCO, World Heritage, and the Dream of Peace adlı kitabı Oxford University Press tarafından basılmıştır.

Dünya Mirası ve Somut Olmayan Kültürel Miras

Kriter (vi) altında listelenen alanların çoğunluğunu dini ve manevi alanlar oluşturmaktadır; örneğin, geleneksel inanç sistemleri için Kasubi'deki (Uganda) Buganda Krallarının Mezarları; Budist alanı örneği olarak Borobudur Tapınağı (Endonezya); Roma Kenti (İtalya), Vatikan Şehri (Papalık), Santiago de Compostela Yolları (Fransa/İspanya) ve Hristiyan alanları olarak birkaç manastır kompleksi; ve İslam alanları olarak Kayrevan (Tunus), Lamu (Kenya) ve Eski Sana'a (Yemen). Eski Kudüs her üç ana dinle de ilgilidir. Somut olmayan önemli kültürel miras öz-niteliğine sahip diğer alanlar, müzik gelenekleriyle bilinen alanları, önemli bir tarihi kişilikle ilişkili alanları veya şarap üretimi ve pek çok başka benzer gelenekleri ile bilinenleri içermektedir (ICOMOS, 2008).

UNESCO somut olmayan kültürel mirası şöyle tanımlar: 'Atalarımızdan kalan ve bizden sonraki nesillere kalan gelenekler veya yaşayan ifadeler; örneğin, sözlü gelenekler, sahne sanatları, sosyal uygulamalar, ritüeller, bayramlar, doğa ve evren hakkında bilgi ve uygulamalar veya geleneksel el sanatları üretme bilgi ve becerileri'.

Daha önce de belirtildiği gibi, DML'nin kültürel alanları ağırlıklı olarak somut üstün evrensel özellikleri nedeniyle listelenmiştir. Yukarıdaki tanımda tarif edilen somut olmayan kültürel miras unsurları DML'nde listelenmemiştir. Bununla birlikte, küresel ölçekte somut olmayan kültürel mirası koruma çabaları, 2003 yılında 'Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin imzalanmasıyla başlatılmıştır. DML'nde listelenen alanlar, somut olmayan özelliklerle doğrudan veya dolaylı ilişkilere sahip olabilir. Örneğin, ÜED'e sahip bir inanç sistemi, doğrudan ya da dolaylı olarak bir alana yansıyabilir. Ancak, burada alanın bu tür doğrudan veya dolaylı somut olmayan ilişkilerin üstün bir somut örneğini teşkil etmesi gerektiği not edilmelidir.

Aslında DML'nin kriterlerinin çoğu somut olmayan ilişkiler içermektedir. Sözelimi, listelenmiş alanların çoğu, önemli tarihsel olaylar, siyasi liderler, yaratıcı kişiler, savaşlar ve çatışmalar veya şehir planlaması fikirleri veya yapısal yeniliklerle ilişkilidir. Bunlar, bu ilişkilerin somut tezahürleridir. Bununla birlikte, altıncı kriter, alanın içinde somut bir etkiye sahip olmayan ilişkilerle ilgilidir ama yine de açıkça ve doğrudan gösterilebilir. Örneğin, bir dağ ya da arazi kutsal veya ilham verici olabilir; bir alan ressamaların, sanatçıların veya müzisyenlerin ilham kaynağı olabilir; veya alan kendisinin olağanüstü öneme sahip bir tür olay ile ilişkili olabilir.

DMS ağırlıklı olarak somut 'özellikler' ile ilgili olduğundan, alanın fiziki öznelikleri ÜED'e sahip olmalıdır. Eğer bir alan üstün somut olmayan kültürel mirasa sahipse, DMS'nin benimsenmesi somut olmayan kültürel mirasın fiziksel özelliklerle ilişkilendirileceği anlamına gelir; tescili desteklemek amacıyla ister başka kriterlerin kullanılmasıyla ister tek başına kullanılıyorsa, tanımlanan ilişkilerin fiziki dokuya olan gerçek bağlarıyla olabilir.

Adaylık için Katılımcı ÜEDB Formülasyonu

Bir sitenin adaylık süreci en az iki aşamaya ayrılabilir. İlk aşama, alanın potansiyel ÜED'ini tanımlamayı içerir; ikinci aşama, bunun karşılaştırmalı analiz yoluyla gerekçelendirilmesini sağlayacaktır; üçüncü aşama ise yeterli koruma, yaşatma ve yönetim sağlayabilir. Ancak bu donanım kitinin odak noktası, bir alanın potansiyel ÜED'ini tanımlamak ve zaten tescil edilmiş bir alanın ÜED'ini yeniden düşünmektir.

Adaylık sürecinin en önemli ve belki de en zor kısmı, potansiyel bir DMA için ÜEDB hazırlanmasıdır, çünkü bu alanın neden DML'ne dâhil edilmesi gerektiğinin gerekçelendirmesini içerir. UNESCO, sürecin başarılı uygulanması ve yönetimi için kilit paydaşların ve farklı uzmanların yakın işbirliğini içeren bir takım yaklaşımını zorunlu tutar. İdeal takım yapısı veya başarılı aday çıkarma yöntemi yoktur ama aşağıdaki kutuda takım yapılandırmasının bazı ipuçları yer almaktadır.

Adaylık süreci, alanın birçok farklı açıdan değerlendirilmesini gerektirir; örneğin bilim, tarih, arkeoloji, peyzaj, koruma, yönetim, sosyal yapılar, turizm, planlama, iş, geliştirme ve düzenleme gibi. UNESCO, bu nedenle, adaylık ekibi bünyesinde ÜEDB gelişimini destekleyecek bir uzman teknik veya bilimsel grubun oluşturulmasını tavsiye etmektedir.

Çekirdek ekip kurulduktan sonra, aşağıdaki sorularla işe başlamak yararlı olabilir (UNESCO, 2011):

- Adaylık ile ilgili mevcut araştırma yeterli mi? Yoksa değerleri daha kolay anlaşılır hale getirmek ve alanın tarihinin ve özelliklerinin küresel ve kültürel bağlamlarını anlamak için daha fazla araştırma gerekiyor mu?
- Alanı belgeleyen ne tür dökümler mevcut ve bunları tamamlamak ya da güncellemek için daha fazla çalışma yapılması gerekiyor mu?
- Aday gösterme düzeninde istenen birçok bilgi kategorisine bakarak (sözlü tarihler, yayınlanmış arkeolojik kanıtlar, koruma tarihi, turizm verileri, planlama yönetmelikleri), adaylığı tamamlayabilmek için ne tür materyaller var ve daha fazla neye ihtiyaç olabilir?
- Alanın içinde veya çevresinde yaşayanlar ve/veya alan ile doğrudan ilişkileri olan kişiler dâhil adaylık sürecine kimler katılmalı?
- Alanın sosyal, ekonomik ve politik gerçekleri nelerdir?

Başarılı bir adaylık, sürecin en başından adaylığın hazırlanmasına kadar tüm ilgili paydaşların katılımını gerektirir. Bu katılım, tüm miras değerlerinin değerlendirilmesini ve tüm potansiyel koruma ve yönetim konularının ele alınmasını garantiler. Tüm ilgili paydaşların ve yerel toplulukların katılımı adaylıktan sonra da, alanın süregiden yönetiminin bir parçası olarak devam etmelidir.

Son olarak, adaylık ekibi ve süreci, çalışmayı desteklemek için uygun kaynaklara ve mali desteğe ihtiyaç duyacaktır. Parasal kaynak seviyesi sürecin başında öngörülmesi, yararlanılacak kaynaklar tanımlanmalı ve destek için teyit edilmelidir.

Adaylık ekibi kurmak

1. Kilit paydaşların bir listesini derleyin (Örneğin, alan sahibi/yöneticisi, devlet görevlileri, ulusal miras ajansları, yerel yetkililer, yerel topluluklar, turizm işletmecileri, üniversiteler ve uzmanlar)

2. Ekip içindeki bilgi ve uzmanlık kapsamının değerler kapsamını yansıttığını kontrol edin, ideal olarak uluslararası bağlamda alanla ilgili anlayış edinir ve daha geniş çerçevede danışmanlık almak için kullanışlı ağlara sahip olun.

3. Ortaya çıkacak ilgi alanları olasılığını dikkate alarak takım üyeliği konusunda esnek davranın ancak devamlı kalacak bir editörün görevinde tutulması tercih edilir.

4. Adaylığın bilfiil kendisi üzerinde çalışacak küçük bir çekirdek ekip ve çalışmalara destek verecek daha büyük bir referans grubu oluşturmayı değerlendirin.

5. Ekibin net bir şekilde yönetildiğinden, doğru üyelere, açık bir göreve ve kilometre taşları içeren net ve gerçekçi bir çalışma planına sahip olduğundan emin olun.

Kaynak: UNESCO (2011)

Potansiyel bir alan için ÜEDB hazırlamak

Alanı kavramak

ÜEDB, adaylık ve tescil önerisi rasyonelinin bütününe kapsar. Alanın potansiyel ÜED'ini belirleyebilmek ve değerini aktarabilmek için söz konusu alan hakkında iyi bilgiye ve anlayışa sahip olmak şarttır. Bu süreci yapılandırırken ilk önce alanın değerlerinden hangilerinin Dünya Mirası adaylığına zemin oluşturabileceği bakışını oluşturmak için bu değerlerin tümünü olabildiğince en baştan ortaya çıkarmak faydalı olabilir.

Değerleri belirlemek ve tanımlamak bilgi ve metodoloji karmaşasını gerektirir. Kültürel varlığın anlamının ve görece değerinin belirlenmesi ve tanımlanması, temaların belirlenmesi ile başlamalı, ardından kronolojik-bölgesel değerlendirmeye ilerlemeli ve sonunda önerilen tipoloji, bir anıt, yapılar topluluğu veya sit alanından hangisi içerse, tanımlanmalıdır. Kültürel değerlerin değerlendirmesine ek olarak, ÜED ayrıca bütünlük ve özgünlük, koruma ve yönetim ile ilgili testleri de içermelidir (UNESCO, 2011).

Değerler belirlendikten sonra adaylığın ÜEDB'nın parçasını oluşturacak görece kısa bir metinle açıklanmalıdır. Bu metin aşağıdakileri içerecek kısa bir sentez olmalıdır:

- Varlığın tanımı ve ne içerdiği, yani karakteri ve özellikle kültürel özellikleri, anlamı ve varlıkla ilişkili hikâyeler;
- varlık neden potansiyel Üstün Evrensel Değer olarak dikkate alınmalı;
- varlığın potansiyel Üstün Evrensel Değerini aktaran özelliklerin özeti.

Adaylığın odak noktası alanın ÜED'i olmakla birlikte, yerel ve ulusal değerlere de sahip olmalıdır. Hem bu değerler hem de alanın doğal ve kültürel zenginliğini oluşturan diğer değerler anlaşılmalıdır. Yerel değerleri anlayabilmek için bunların ana kaynağı olan yerel halka danışmak gerekir.

Uygun kriterlerin belirlenmesi

Potansiyel bir DMA için hazırlanmış ÜEDB dokümanının seçilen her kriterine neden uyduğu açık bir şekilde gösterilmelidir. ÜEDB ile seçilen kriterler arasında net ve mantıklı bir bağlantı bulunmalıdır. Dolayısıyla söz konusu alan için yürütülmüş olan araştırmanın, uygun bulunarak seçilmiş kriterleri desteklemesi önem taşır. Dünya Mirası statüsü için tek bir kriter yeterli olmasına rağmen, yukarıda belirttiğimiz gibi, kriter (vi) tercihen başka kriterlerle birlikte kullanılmalıdır (UNESCO, 2011).

Üstün Evrensel Değerin Yeniden Düşünülmesi

Son on yılı aşkın bir zamandır kültürel miras camiasında, görkemli, anıtsal veya estetik açıdan önemli binalara ve alanlara yönelik önyargının farkındalığında bir artış olmuştur. Kültürel miras yönetimine yönelik bu geleneksel Batı yaklaşımı, bu tür alanları, 'alt' sınıflara veya yerel topluluklara ait somut veya somut olmayan kültürel miras varlıklarının hiyerarşik olarak üzerine yerleştirmiştir.

Dünya genelinde kabul görmüş olan bu yaklaşımı ilk kez Avustralyalı arkeolog Laurajane Smith ileri sürmüştür. Smith, bu olgunun kültürel miras camiasında hüküm süren 'resmî miras söylemi'nin (RMS) sonucu olduğunu iddia etmiştir. RMS, çeşitli yerel topluluklara ait farklı kültürel ve toplumsal değerleri ve anlatımları yansıtmayı ihmal ettiği için genel anlamda kültürel mirası neyin oluşturduğuna dair sığ ve sınırlı bir çerçeve sunmaktadır. Bu konu hakkında daha geniş bilgiyi İkinci Kitapçıkta bulabilirsiniz.

Koruma alanında küresel boyutta lider konumunda olan UNESCO, somut ve somut olmayan kültürel miras alanları için ayrı ayrı koruma mekanizmaları geliştirmiş olmasından dolayı yaygın koruma pratiklerini bu şekilde etkilemiş olmakla eleştirilmektedir. Sözleşmeler ve bildirgeler aracılığıyla yönlendirilen bu yaklaşım, somut ve somut olmayan kültürel mirası bir bütün olarak algılayan bir yaklaşım yerine, görkemli ya da anıtsal yapıları ön planda tutmuştur. Kültürel mirası bir bütün olarak algılayan bir yaklaşıma göre, somut ve somut olmayan kültürel mirasın ayrımı yapay bir ayrımdır, çünkü somut kültürel miras varlıkları somut olmayan kültürel mirasın maddi tezahürleridir aslında.

RMS'nin kültürel miras uygulamaları üzerindeki bir başka etkisi, kültürel mirasın belirlenmesi, yönetimi ve yorumlanması gibi uygulamaların çoğunlukla uzmanların elinde olması ve yerel toplulukların bu süreçlerin büyük ölçüde dışında kalmalarıdır. Bu nihayetinde kültürel mirasın korunması ve yönetilmesinin kalitesini, dolayısıyla insanların kültürel mirası deneyimleme şeklini olumsuz etkileyebilir.

Bu nedenle, üstesinden gelinmesi gereken mesele, belirlenmelerinden miras değerlerinin yorumlanmasına kadar, çeşitli paydaşların ve özellikle de yerel halkın tüm kültürel miras çalışmalarına dâhil edilmesi ve bu sayede kültürel mirasın çoğulculuğunun artırılması olmuştur. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 2005 yılında kabul edilen 'Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri' konulu Faro Sözleşmesi, miras söylemlerini çoğullaştırma girişimlerinde önemli bir araç teşkil etmektedir.

Sözleşme şunu savunur: "Kültürel miras tek başına nesneler ve yerlerle ilgili değildir. Bu nesneler ve yerler, insanların onlara yükledikleri anlam ve kullanımlar ve temsil ettikleri değerler nedeniyle önemlidirler." Bu nedenle, devletlerin ve uzmanların, kültürel mirasa yeniden değer atfetmek amacıyla toplumla birlikte çalışma yollarını bulmaları bir gereklilik halini almıştır. Kültürel mirasın toplumla birlikte yeniden değerlendirilmesi, kültürel miras söylemine de yansiyarak çeşitlilik içerisinde kendisini bulmasına yardımcı olur. Kuşkusuz bu, toplumların demokratikleşmesine, toplumun kahlımı ve etkileşimi aracılığıyla kültürel miras değerlerinin sürdürülebilir korunmasına katkıda bulunacaktır (EC, 2005).

Miras uygulamalarına daha çoğulcu yaklaşımların benimsenmesine yönelik bu gelişmelerin ışığında, gelecekteki DMA adaylarının sürecin en başından itibaren bu yaklaşımları benimsemeleri kuvvetle tavsiye edilmektedir. Ayrıca DML'ne hâlihazırda dâhil alanların ve bu alanların ÜEDB'larına odaklanmak da gerekebilir.

2005 yılında kabul edilen Faro Sözleşmesi ile ilgili ayrıntılı bilgileri şu linke tıklayarak bulabilirsiniz:

<https://rm.coe.int/1680083746>

ÜEDB neden değiştirilsin?

Birçok ÜEDB, bir alana ve orada yaşayan halka ait çoklu tarihlerin gide-rek önemsenmesinden çok daha önce yazılmıştır. Sonuç olarak ÜEDB, kimi durumlarda, daha zengin, kapsayıcı ve insani, çok katmanlı hikâyeler anlatabilecek bir alanın önemini ve değerini sınırlayabilmektedir. Oysa ÜEDB hazırlığı sırasında daha kapsayıcı bir yaklaşım uygulanırsa bu toplumun bakış açılarıyla resmi kültürel miras pratiklerini kaynaştırabilir, böylece de UNESCO'nun tüm insanlığın çıkarlarını gözetme misyonu yerine getirilmiş olur.

[Görüntü 3] Tekfur Sarayı arkasındaki kuş pazarı

[Görüntü 4] Katılımcılarla yürüttüğümüz derinlemesine görüşmeler sırasında kullandığımız malzemeler

Bazı DMA'ları açısından, RMS'nin etkisinin bir sonucu olarak bu alanlarla ilişkili, ÜED'e de sahip belli somut olmayan niteliklerin ihmal edilmiş olması durumu söz konusu olabilir.

Kara Surları projemiz kapsamında yürüttüğümüz araştırma ve elde ettiğimiz bulgular, DMA'nın miras yetkilileri (uzmanlar) tarafından 1980'lerde oluşturulmuş ÜEDB'nin yeniden düşünülmesinin ve yeniden değerlendirilmesinin bölgenin gelecekteki korunma ve yönetimi açısından faydalı olacağını göstermiştir. ÜED ve kriterlerde değişiklik yapmak mümkündür. Ancak, UNESCO'nun 'Operational Guidelines' adlı uygulama rehberine göre bu tür bir değişiklik talebinde bulunacak devletin yeni bir adaylık dosyası hazırlaması ve Dünya Miras Merkezi'ne sunması gerekmektedir (UNESCO, 2017).

İstanbul Kara Surları Dünya Mirası Sit Alanı Örneği

Kara Surları projemizin amacı, Surlar ve bu yapıyı çevreleyen kültürel miras hakkında daha çoğulcu ve kapsayıcı bir bakış açısı edinebilmek için topluluk üyeleri ile birlikte çalışarak 'İstanbul Kara Surları Dünya Mirası Sit Alanı' boyunca kültürel mirası yeniden değerlendirmek ve yorumlamaktır. Projemizin araştırma fazına, Kara Surları çevresindeki mahallelerde yürüyüş etnoğrafyası adlı araştırma yöntemini uygulayarak başladık. 'Yürüyüş etnoğrafyası', bir bölgede uzun zaman yaşayanların orası hakkında derinlemesine bilgi sahibi oldukları fikrine dayanmaktadır. Bu anlayış, RMS'ne katkıda bulunan uzman bakış açısından farklı olarak bir alanda yaşayan mahalle sakinlerine ya da yerel halka odaklanır ve onların kültürel mirasla ilgili düşünce ve deneyimlerini öğrenmek ister.

Projemizin sonraki adımı katılımcılarla, yürüyüş etnoğrafyaları sırasında unutmış olabilecekleri Surlarla ilişkili hikâyeler, anılar ve düşünceleri öğrenmeye yönelik daha derinlemesine bir çalışma yapmaktır. Bu amaçla, katılımcıları bu tür hikâyeleri, anıları ve düşünceleri paylaşmaya eğlenceli bir şekilde davet edecek çeşitli 'kültürel sondaj soruları' tasarladık. Kültürel sondaj soruları yöneltmemizdeki amacımız katılımcıların başka insanlara ve kültürel mirasa (çatışmalı olsun ya da olmasın geçmişe bugün değer atfedilmesi anlayışıyla) ve surlara olan bakış açılarını öğrenmekti. Bu yöntemler hakkında Üçüncü ve Dördüncü Kitapçıklarda daha detaylı bilgi bulabilirsiniz.

Araştırma fazını tamamladıktan sonra projenin yorumlama fazına başladık. Burada katılımcılarla (Surlar boyunca yaşayan mahallelerin sakinleri) birlikte video çekimleri gerçekleştirdik, ve kültürel mirasa bakış açılarını yakalamak amacıyla bir fotoğraf atölyesi düzenledik. Bu serinin Dördüncü Kitapçığında kültürel mirasın yorumlanmasında birlikte üretim yöntemleriyle ilgili daha ayrıntılı bilgiler bulabilirsiniz.

Elde ettiğimiz çeşitli birlikte üretim malzemeleri, kültürel mirası yorumlama ve sunmada farklı biçimlerde kullanılabilir. Kara Surları projemiz kapsamında, Surlar boyunca kültürel mirasın 'çoğul' yanlarını öğrenmek isteyen ziyaretçiler için bir cep telefonu uygulaması geliştirdik. Yürüyüş güzergâhı üzerindeki ilgili noktalara bu videolardan kısa bölümler yükledik. Katılımcıların fotoğraf atölyesi sırasında çektikleri fotoğrafları kullanarak çekildikleri bölgelerle ilgili proje web sitesinde yer alacak bir dijital 'hikâye haritası' (story map) hazırladık. Bu harita üzerinde, her bir fotoğraf için duygu ve düşüncelerine yer verdik.

İstanbul Kara Surları'nın Üstün Evrensel Değerinin yeniden düşünülmesi

İstanbul Kara Surları, birlikte 'İstanbul'un Tarihi Alanları' UNESCO Dünya Miras Alanı'nı oluşturan dört ayrı Dünya Mirası Alanı'ndan bir tanesidir. DMA'nın ÜED'i, DMS'nin temelde üstün somut, anıtsal ve mimari özellikler olan ilk dört kriterini yerine getirir.

Aşağıda DMA'nın geçerli ÜEDB'nin ilgili bölümlerini ve Bizans İmparatorluğu'nun M.S. 5. yüzyıla ait savunma yapısı olarak Kara Surları'nın üstün mimari yanlarını ortaya koyduk:

İstanbul'un Üstün Evrensel Değeri, Avrupa ve Asya'nın yüzyıllar boyunca buluşmasını yansıtan mimari başyapıtlar ve Bizans ve Osmanlı mimarisinin yaratıcı dehasının yarattığı eşsiz silüetidir.

'İstanbul'un Tarihi Alanları' Dünya Mirası Alanı'nı, tümü kültürel mirasın somut öznitelikleriyle ilişkili ilk dört kriter altında listelenmiştir. Kara Surlarının kültürler arasındaki etkiyi ele alan kriter (ii) için gerekçelendirmesi şu şekilde açıklanmıştır:

Tarih boyunca İstanbul'daki anıtlar, hem Avrupa hem de Yakın Doğu'da mimarlık, anıtsal sanatlar ve alan düzenlemesi üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Nitekim 6.750 metre uzunluğundaki Kara Surları Bizans İmparatoru II. Theodosius tarafından M.S. 447 yılında inşa ettirilmiştir, ikinci savunma hattı ile askeri mimarinin önde gelen referanslarından biri olmuştur; Ayasofya, bütün bir kilise ve daha sonra cami ailesi için bir model haline gelmiştir ve Konstantinopolis'in saray ve kiliselerinin mozaikleri hem Doğu hem de Batı sanatını etkilemiştir.

Ek olarak, Kara Surları kriter (iii) gerekçelendirmesine dahil edilmiştir:

İstanbul, Bizans ve Osmanlı medeniyetlerine, bazıları ilgili sanat eserleriyle donatılmış çok çeşitli yapı tiplerinin çok sayıda yüksek kaliteli örnekleri ile eşsiz bir tanıklık üstlenmiştir. Bunlar, mozaikler ve freskler, anıtsal sarnıçlar, türbeler, camiler, dini okullar ve banyo binaları ile surlar, kiliseler ve saraylar içermektedir...

Ne var ki Kara Surları projemiz boyunca Surlarla ilişkilendirilen mirasın, 'İstanbul'un Tarihi Alanları' UNESCO Dünya Mirası Sit Alanı için hazırlanmış Üstün Evrensel Değer Beyanı'nın yansıttığından çok daha zengin olduğuna işaret eden sağlam 'kanıtlar' topladık. Bulgularımız, Surlarla ilişkili resmî düzeyde büyük ölçüde ihmal edilmiş bol miktarda somut olmayan miras boyutunun varlığını göstermektedir.

Örneğin, Kara Surları uzun tarihlerinin büyük kısmında kent için sınır belirleyici olarak hizmet etmiştir. Kent alanının bir ucu Haliç'ten aşağıya doğru, kentin diğer ucu Marmara Denizi kıyısına kadar uzanarak şehri çevrelemiş ve dolayısıyla antik kent Konstantinopolis'in şeklini tanımlamıştır. Surlar neyin şehrin içine ait olduğunu ve neyin dışında kalması gerektiğini tanımlamıştır. Zaman içerisinde yakın çevresinde bir 'kentsel sınır' oluşturarak kentin merkezi için uygun olmadığı düşünülen işlevleri cezbetmiştir. İnşasının istisnai tarihi ve şehir merkezinden uzak konumu yüzünden kent alanından uzak bölgelerde kurulu Bizans manastırları kendilerini Surların içinde bulmuşlardır. Ayrıca, antik Konstantinopolis'i çevreleyen tarım arazisinin bir kısmı, Kara Surları tarafından içeri dâhil edilince bir iç şehir olgusu haline gelmişlerdir. Surların bakımı ile ilgili olarak yürürlüğe konulan yönetim anlayışı, Kara Surları'nın fiziksel yapısıyla bütünleşik yeni bir işlev – sebze bahçeleri

[Görüntü 5] İstanbul Kara Surları

– getirmiştir. Sebze bahçesi sahiplerinin araziyi kullanmaya devam etmelerine ve Surların bazı kısımlarını depolama için kullanmalarına, askeri ihtiyaç durumunda terk etmeleri şartıyla, izin verilmiştir. Bu sistem, zaman içinde kentsel sebze bahçesi özgün sisteminin – bostanlar – ortaya çıkmasına öncülük etmiştir ve günümüzde, çok azalmış olmalarına rağmen, devam etmektedir. Kara Surları'nın bütün bu özellikleri bizi, görkemli bir mimari anıt olması nedeniyle resmi onay almış miras değerlerini yeniden değerlendirmeye, ve harekete geçirdiği sosyal, fiziksel ve kültürel dinamikleri dikkate almaya teşvik etti.

Kara Surları örneğinde, kültürel mirasın yeniden değerlendirilmesi, Surlar boyunca yer alan 'bostanların' değerini, yüzyıllar boyunca bölgede yaşamış farklı dini ve kültürel ritüelleri olan çok kültürlü toplulukları, hastaneleri, tabakhaneleri, eğlence mekânlarını, çalışma ve dinlenme pratiklerini ve eğlence geleneklerini de kapsama almak anlamına gelecekti. Bu tür bir yeniden değerlendirme süreci farklı bağlantıları, deneyimleri, alan sakinlerinin anlatılarını ve hatta fiziksel objelerin 'anlattıkları'nı ortaya çıkarır.

[Image 6] Sur dibinde yürütülen bostancılık

Kara Surları ile ilişkili bu somut olmayan öznitelikleri geçerli somut tariflerle birleştirmek, Surlar boyunca çok daha zengin, kültürel mirasın çok katlı resmini sağlar. Dahası, Surlara ait daha çoğul bir bakış açısı benimsemek, somut özelliklerini ve tarihsel önemini zenginleştirir ve çoğaltır. Somut ve somut olmayan bütün bu nitelikler bizi Kara Surlarını ve yakın çevresini çok daha ilgi çekici ve çok katmanlı bir kültürel peyzaj olarak değerlendirmeye yönlendirdi.

Daha çoğul bir bakış açısı benimsemek, Surların ve yakın çevresinin daha başarılı korunmasına katkıda da bulunabilir. Bölge son on yıldır önemli bir kentsel dönüşüm sürecine girmiştir. Fabrikaların kapanması ya da kentin başka bölgelerine taşınması ve çeşitli etnik grupların belli siyasi olaylar sonucunda İstanbul veya Türkiye'de ve hatta yurtdışında başka yerlere taşınması, Surlar boyunca yer alan bölgelerde gözle görülür bir gerilemeye ve fakirleşmeye yol açmıştır. Çoklu kültür dokusunun önemli boyutta kaybı, bir zamanlar bölgede festivaller, ritüeller, meslek erbapları ve eğlence kültürü olarak bulunan somut olmayan pek çok özelliğin kaybolması anlamına gelmiştir. Buna ek olarak, yüzyıllardır bölgeyle ve Surlarla bütünleşmiş bostan alanlarının son yıllarda yapıları tamamlanan lüks konut mahalleleri gibi yeni kentsel dönüşüm projelerine kurban edilmesiyle bölgedeki dönüşüm ve kayıp daha da hızlanmıştır. Uyguladığımız araştırma yöntemleriyle ve Surlar boyunca mahalle sakinleriyle yürüttüğümüz birlikte üretim çalışmalarımızdan elde ettiğimiz bulgular, yerel toplulukların anlatılarını ve kaybettikleri deneyimleri yansıtanın ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkardı. Bu, bölgede meydana gelen değişimin boyutunu ve hızını daha iyi idrak etmemizi ve daha iyi koruma stratejileri geliştirilmesini sağlayacaktır.

Dolayısıyla, projemizin bir parçası olarak uyguladığımız yeniden değer atfetme süreci, mevcut ÜEDB dokümanının miras değerleri ve kriterleri açısından yeniden değerlendirilmesini gündeme getirmektedir. Proje ekibimiz bu amaçla İstanbul'un Tarihi Alanları Dünya Mirası Sit Alanı'nın korunmasından sorumlu belediye yetkilileri ve alan yöneticileriyle görüşmeler yaptı. Bu görüşmelerde projemizin çeşitli aşamalarını anlattık ve yerel toplulukların yüzyıllardır çevreleriyle etkileşim şekilleri – örneğin, Kara Surları boyunca yer alan sebze bahçeleri gibi - nedeniyle kriter (v) ilavesi yaparak mevcut ÜED üzerinde değişiklik önerdik. Ayrıca alanın farklı etnik ve dini grupları birleştiren çok kültürlü yapısı ve bunların yüzyıllardır süregelen etkileşimleri kriter (vi) için gerekçelendirme oluşturabilir.

Kriter (v) için kilit özellik 'arazi kullanımı'dır. Bu kriter gereğince bir bölgenin 'geleneksel' kabul edilmesi için makul seviyede uzun bir zamanın ya da kullanımın yerleşim yeriyle ilişkisi bulunması zorunludur. Yerleşim ya da kullanım aynı zamanda çevre ile kültür veya insan etkileşiminin üstün bir temsili olmak zorundadır. Yani, yerleşim veya kullanım kültürel yaşam içinde önemli olmalı ya da insan etkileşiminin bir evrensel boyutu bulunmalıdır (UNESCO, 2011). Daha önce tartışıldığı gibi, somut olmayan kültürel mirasın en güçlü boyutunu kriter (vi) taşımaktadır. Dahası Kara Surları alanı 'çok katmanlı bir kültürel peyzaj' olarak tarif edilebileceğinden, DMA statüsünde buna göre bir değişiklik dikkate alınabilir (Burada alana 'İstanbul'un Kara Surları Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı' gibi yeni bir başlık verilmesi önerilmektedir).

Bu kitapçığın aktarmaya çalıştığı temel mesajlar şunlardır:

- Üstün Evrensel Değer (ÜED), bir alanın Dünya Miras Listesi'ne adaylığının odağını oluşturur; değerlendirecek olan şey budur; bir kültürel miras ögesi bu nedenle Dünya Mirası Listesi'ne girmeye hak kazanır; ve koruma, yaşatma ve yönetim aracılığı ile sürdürülecek olan da budur.
- Aday alanların belirlenmesinden ve adaylık dosyalarının hazırlanmasından, Dünya Mirası alanlarının korunması ve yönetimine kadar geçen sürecin her aşamasında geniş bir yelpazede paydaş katılımı, alanlarla ilişkili bütün değerlerin dikkate alınması ve başarılı koruma ve yönetim stratejilerinin geliştirilmesi bakımından elzemdir.
- Kültürel miras, ağırlıklı olarak anıtlar, yapılar ve sit alanları gibi somut kültürel miras öğeleriyle ilgili değildir. Dünya Mirası Listesi'ne adaylıklarda alanların somut olmayan miras unsurları da eşit düzeyde dikkate alınmalıdır.
- Kültürel miras alanlarına yeniden değer atfetme süreci, belli bir dönem yaşadıkları yerlere ilişkin anlatılarını, anılarını ve deneyimlerini yakalayabilmek için yerel topluluklarla birlikte çalışmayı kapsamalıdır, ve bu alanlar için daha 'çoğul' bakış açıları sağlamalıdır.

Bu kitapçık serisi, İngiltere'deki Newcastle Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Bursa Uludağ Üniversitesi'nde çalışan araştırmacılardan oluşan uluslararası bir ekip tarafından kültürel miras konusunda mahallelilerle çalışan kişilerin kullanımı için üretildi.

Bu kitapçıklarda ele alınan konular, "İstanbul'un Dünya Miras Alanlarını Çoklu Perspektiften Yorumlamak – Kara Surları Örneği" adlı araştırma projemize dayanmaktadır. Kitapçıkların amacı, deneyimlerimizden öğrendiklerimizi paylaşmaktır. Proje süresince, genellikle resmi kültürel miras söylemlerinde yer almayan mahallelerde yaşayanların anlatılarını, kültürel miras alanlarına nasıl anlam verdiklerini ve bu anlamların marjinalleştirme ve ötekileştirme öyküleriyle iç içe geçtiğinde nasıl şekillendiğini öğrenmeye çalıştık. Projemiz, İstanbul Kara Surları ve çevresinin "çoğul kültürel mirasını" araştırdı. Milattan sonra beşinci yüzyıla dayanan bu UNESCO Dünya Mirası, Marmara Denizi ve Haliç arasındaki altı kilometrelik bir hat boyunca uzanarak Tarihi Yarımada'nın sınırını belirlemektedir. Bu alanın kültürel mirasını daha "çoğulcu" bir biçimde el almak amacıyla proje boyunca etnoğrafik çalışmalar yürüttük, mahalle sakinleriyle 'birlikte üretim' çalışmaları gerçekleştirdik ve kültürel prodüktörlerle bu anlatıları hep birlikte ele aldık. Proje süresince, kültürel miras konusunda çalışan İstanbul'daki resmi kurumlarla bulgularımızı paylaşarak ilerledik. Bu çalışmalarımızla kültürel mirasa toplumun katılımının değeri ve yöntemleri konusundaki akademik çalışmalara da katkı yapabilmiş olmayı ümit ediyoruz.

<http://pluralheritages.bilgi.edu.org/>

Kitapçık 1: Yerlere ve Geçmişlere

Ait Farklı Deneyimler

Christopher Whitehead

Kitapçık 2: Toplumla Çalışarak

Kültürel Mirasa Yeni Değer

Atfetmek

Christopher Whitehead

Gönül Bozoğlu

Kitapçık 3: Bellek Haritaları

Oluşturmak

Tom Schofield

Gönül Bozoğlu

Figen Kıvılcım Çorakbaş

Kitapçık 4: Kültürel Miras

Yorumlamasında Birlikte Üretim

Çalışmaları

Tom Schofield

Christopher Whitehead

Kitapçık 5: Kentsel Mirasın Somut

Olmayan Kültürel Niteliklerini

Anlamak ve Belgelemek

Figen Kıvılcım Çorakbaş

Zeynep Kunt

Elif Acar Bilgin

Kitapçık 6: Kentsel Dünya Mirası

Alanlarında 'Üstün Evrensel Değer'i

Yeniden Düşünmek

Ayşegül Yılmaz

Asu Aksoy

Christopher Whitehead

Kitapçık Tasarımı

Daniel Foster Smith

Türkçe Metinlerin Editörleri

Ayşegül Yılmaz

Saadet Gündoğdu

İngiltere ekibi:

Christopher Whitehead, Tom Schofield, Gönül Bozoğlu, Daniel Foster-Smith

Türkiye ekibi:

Asu Aksoy, Ayşegül Yılmaz, Zeynep Kunt, Figen Kıvılcım Çorakbaş, Serhat Sarı, Saadet Gündoğdu, Elif Acar Bilgin

**İstanbul
Bilgi Üniversitesi**

LAUREATE INTERNATIONAL UNIVERSITIES

"İstanbul'un Dünya Miras Alanlarını Çoklu Perspektiften Yorumlamak: İstanbul Kara Surları Örneği" araştırma projesi, TÜBİTAK Katip Çelebi ve AHRC Newton fonu işbirliği kapsamında yürütülmüştür (fon kodları 116K830, AH/P005810/1).

Bu çalışma Creative Commons Attribution 4.0 Uluslararası Lisansı kapsamında lisanslanmıştır.

© 2018 Newcastle Üniversitesi, İngiltere ve İstanbul Bilgi Üniversitesi, Türkiye

